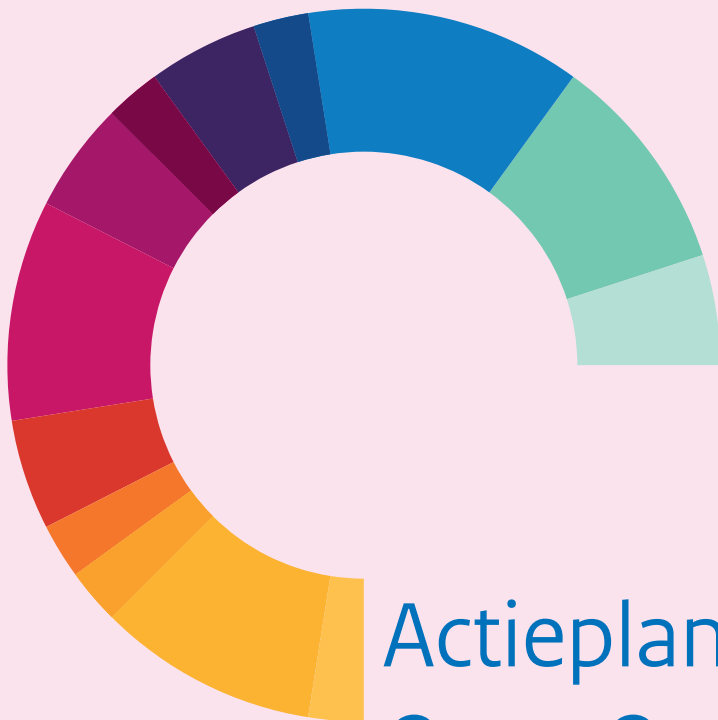




Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties



Actieplan Open Overheid 2020-2022

Voorwoord

Een paar jaar geleden hoorde je het geregeld: “Nederland is af.” Het kwam voort uit de gedachte dat Nederland een welvarend en democratisch land is waar weinig aan te verbeteren valt. Niet alleen spelen wij het aantrekkelijkste voetbal van de hele wereld, ook onze democratische rechtsstaat staat fier overeind. Wat kan ons nog gebeuren?! Alleen het weer zou beter mogen...

Gelukkig gaat er inderdaad heel veel goed in ons land en hebben de meeste mensen – binnen en buiten de overheid – het beste met elkaar voor. Maar dat Nederland “af” is valt inmiddels moeilijk vol te houden. De coronacrisis heeft het debat in de samenleving behoorlijk verscherpt. De overheid breidt haar macht uit, bijvoorbeeld met het invoeren van de coronamaatregelen. Wellicht terecht, maar hoe organiseren we daarover verantwoording en controle? De toeslagenaffaire legt het gebrek aan openheid binnen de overheid onder een vergrootglas. De democratie ligt wereldwijd onder vuur. En in Den Haag zelf: hoe transparant is de beleidsvoorbereiding voor buitenstaanders?

Het is duidelijk dat de recente ontwikkelingen ons dwingen tot actief onderhoud en grondige verbetering van onze democratie. De ramen moeten open om licht en lucht binnen te laten. Openheid is noodzakelijk voor een gezonde relatie tussen overheid en burger in een democratie. Voortschrijdende digitalisering en steeds mondiger burgers geven verdere betekenis aan die openheid. Het is niet alleen nodig, maar ook steeds beter mogelijk om informatie te delen en te werken aan co-creatie. Uiteindelijk maakt dat de besluitvorming beter en het wederzijds vertrouwen sterker.

Ieder vanuit de eigen rol kunnen diverse partners op deze manier vruchtbaar samenwerken. Dat is ook de geest van het Actieplan Open Overheid 2020-2022, dat is opgesteld in het kader van het Nederlandse lidmaatschap van het Open Government Partnership. Het is opgesteld door het ministerie van Binnenlandse Zaken & Koninkrijksrelaties (BZK), maar met actieve input van maatschappelijke partners, zoals de stichting Open State Foundation. Daarmee is dit actieplan een goed voorbeeld van open co-creatie. Dit laatste geldt ook voor de uitvoering: de actiepunten uit dit plan worden gezamenlijk opgepakt.

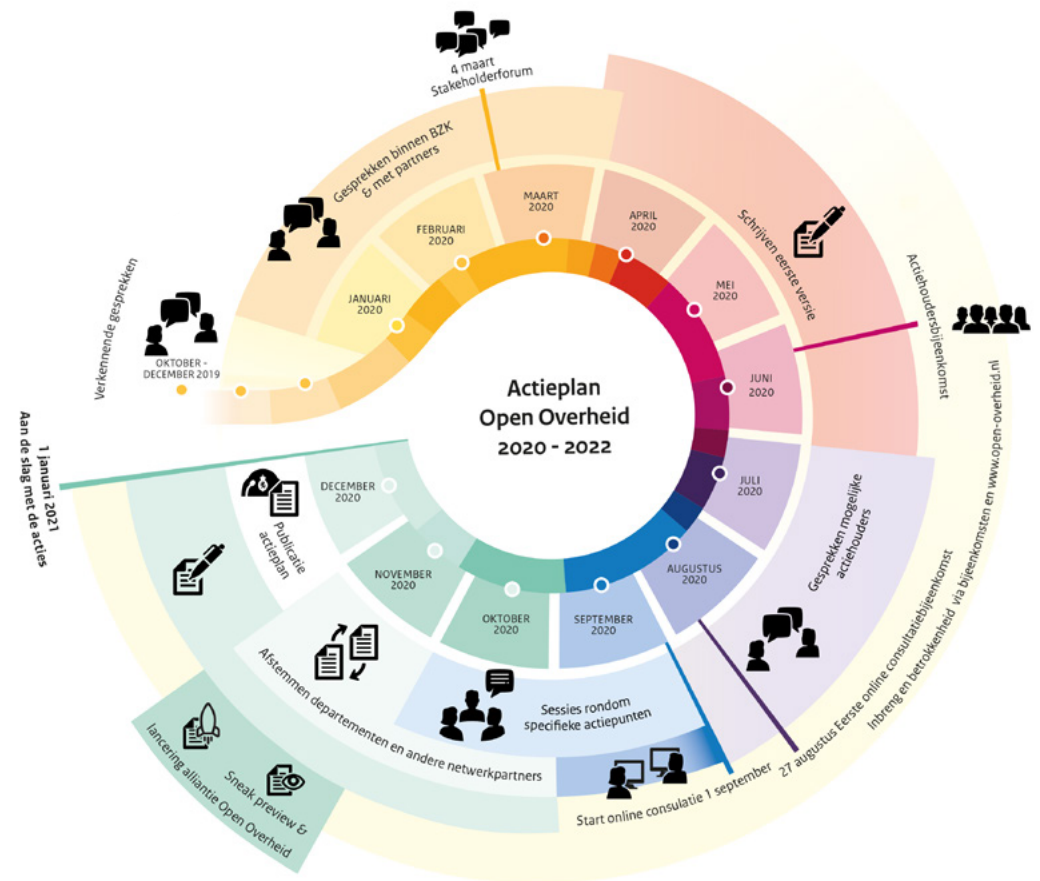
Dat is de waarde en urgentie van dit Actieplan Open Overheid. Openheid is wezenlijk voor een vitale democratie en versterking van democratie en vertrouwen is nu wezenlijker dan ooit.



Serv Wiemers
Directeur Open State Foundation

Op weg naar het vierde nationale Actieplan Open Overheid

Met het Actieplan Open Overheid zet Nederland zich in voor een opener overheid. Hoe de actiepunten voor het vierde Actieplan Open Overheid tot stand gekomen zijn is hier te zien.



SAMEN DOEN WE OPEN!



ACTIEPLAN OPEN OVERHEID 2020 – 2022

Samen doen we open!

“Open organisaties voor een open democratie” staat centraal in dit vierde Actieplan Open Overheid 2020-2022 van het ministerie van BZK. Democratie is namelijk niet vanzelfsprekend. We moeten eraan blijven werken. Openheid is een van de manieren waarmee we dat doen. En we bereiken een open democratie alleen als er openheid is binnen overheidsorganisaties én naar buiten toe. BZK werkt samen met overheden en partijen binnen en buiten de overheid aan de 13 actiepunten van het actieplan. Deze 13 acties verdeelden we over 7 thema's.

Alliantie Open Overheid: doe mee!

Op 1 december 2020 lanceerde het ministerie van BZK de Alliantie Open Overheid tijdens de sneak preview van het Actieplan Open Overheid. Met het vierde actieplan in de maak bleek wederom hoe belangrijk het is om samen te werken met partners binnen en buiten de overheid. Alleen op die manier komen de beste ideeën voor een meer open overheid samen.

Wil jij ook samenwerken aan meer open overheid?
Meld je dan aan bij de Alliantie Open Overheid op open-overheid.nl.



1. Transparantie in de Wet op de politieke partijen

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Partijen die betrokken zijn in elk wetgevingsproces (ministeries, Raad van State)

Met deze wet wil het ministerie van BZK meer openheid over (de financiering van) politieke partijen en politieke campagnes. Door middel van nieuwe regels over (digitale) politieke campagnes en de financiering van

de centrale partijen. Op deze manier laten we inwoners zien hoe politieke partijen werken. We versterken hiermee de democratie en vergroten het vertrouwen van inwoners in de overheid.

Het ministerie van BZK biedt het wetsvoorstel aan de Tweede Kamer aan. Als het parlement het voorstel steunt, dan gaat de wet in.

2. Transparantie verkiezingsproces

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Partijen die betrokken zijn in elk wetgevingsproces (ministeries, Raad van State)

Vóór 2019 was het voor inwoners niet duidelijk hoe de uitslag van een verkiezing tot stand komt. Daarom zijn gemeenten sinds 1 januari 2019 verplicht de uitkomsten van de telling van alle stembureaus te delen op de gemeentelijke website. Gemeenten gebruiken software voor het tellen van de uitslagen van de stembureaus. Met de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen

gaan we nog een stapje verder. Met deze wet delen gemeenten naast de uitkomsten van alle stembureaus ook alle gedigitaliseerde uitslagen van alle stembureaus en kandidaten. Met die informatie kan iedereen de verkiezingsuitslag berekenen. De Rijksoverheid biedt een online portaal waar de websites van alle gemeenten in een overzicht staan. We maken op deze manier informatie over de verkiezingsuitslagen makkelijker vindbaar voor inwoners.

De Tweede Kamer behandelt het (wets)voorstel op dit moment.

3. Digitale Democratie

Actiehouder: Ministerie van BZK en Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)

In samenwerking met: Provincie Zuid-Holland, Provincie Groningen, Netwerk Democratie, Rathenau Instituut

Nederland staat op plaats 42 (van de 170) als het gaat om participatiemogelijkheden. Dit blijkt uit het internationale onderzoek *Democracy rapport 2020*. We kunnen onze mogelijkheden van digitale participatie dus nog beter benutten. Zeker als het gaat om de inzet van digitale

manieren om inwoners bij besluitvorming te betrekken. Het ministerie van BZK en de VNG werken samen aan een sterke (digitale) democratie. Dit doen ze samen met een netwerk van gemeenten, provincies en kennispartners. Ze delen kennis met elkaar op (digitale) netwerkevenementen én ze stimuleren overheden om met (open source) participatietools te werken. Bijvoorbeeld met de Provinciedeals. Provincies en haar gemeenten krijgen hulp bij het gebruik van digitale participatietools als ze de Provinciedeal tekenen.

II OPEN INFORMATIE



4. Vervolg Open Wob

Actiehouder: Tweede Kamer
In samenwerking met: Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Waterschappen, verschillende gemeenten, Nationale Politie, verschillende provincies en Open State Foundation (OSF)

Iedereen kan informatie opvragen in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). Maar deze informatie is vaak niet toegankelijk en open. Daarom werken de provincie Noord-Holland en VNG met dit actiepunt aan (een) Open Wob-standaard(en).

Met deze standaarden kunnen overheden makkelijk overheidsinformatie publiceren. In de vorm van open data bieden we de informatie ook gestandaardiseerd aan. Open Wob ondersteunt verschillende overheidsorganisaties hierbij. Inwoners krijgen zo meer inzicht in Wob-informatie, zowel inhoudelijk als procedureel. Ook stellen we de informatie op één plek beschikbaar. Inwoners kunnen op deze manier makkelijk openbare overheidsinformatie vinden. Hiermee werken we aan meer openheid. Dit actiepunt is een vervolg uit het vorige actieplan.

5. Actieve openbaarmaking Rijk

Actiehouder: Rijksprogramma Duurzaam Digitale Informatiehuishouding (RDDI)
In samenwerking met: Ministeries

Inwoners hebben steeds meer behoefte aan een open overheid. Daarom richt de Rijksoverheid zich op het actief openbaar maken van documenten. Dit doen we op de verschillende manieren:

- We maken onderliggende departementale nota's van stukken voor de Kamer openbaar.

- Met de aankomende Wet open overheid (Woo) moeten Rijksorganisaties bepaalde documenten openbaar maken.
- Met een duidelijk plan verbeteren we het informatiemanagement en hebben we een duidelijke planning voor de uitvoering.

Met het Rijksprogramma Duurzaam Digitale Informatiehuishouding (RDDI) ondersteunen we ministeries bij het in praktijk brengen van actieve openbaarmaking. Ook delen we onze kennis en brengen we het onderwerp onder de aandacht van het management.

III OPEN COMMUNICATIE



6. Direct Duidelijk Brigade

Actiehouder: Ministerie van BZK
In samenwerking met: Verschillende gemeenten, provincies, waterschappen, ministeries en met de Nederlandse Taalunie en 'Lezen en Schrijven'

Ongeveer 60% van de inwoners begrijpt de taal van de overheid niet goed (genoeg). Ze doen hierdoor minder mee in de samenleving. Ze kunnen bijvoorbeeld geen gebruik maken van bepaalde hulp waar ze wel recht op hebben. Of ze weten niet wat de overheid van ze verwacht.

Het doel van de Direct Duidelijk Brigade is dan ook het taalgebruik binnen de overheid te verbeteren. De Direct Duidelijk Brigade wil ambtenaren bewust maken van het belang van duidelijke communicatie én ze helpen bij duidelijke teksten schrijven die voor iedereen begrijpelijk zijn. Met duidelijke communicatie zorgen we onder andere voor:

- betere dienstverlening aan inwoners;
- minder afstand tussen inwoners en de overheid;
- meer vertrouwen van inwoners in de overheid.



7. De toekomst van 'Beleidsintimiteit'

Actiehouder: Instituut voor Maatschappelijke Innovatie (IMI)

In samenwerking met: Ministerie van BZK, Ministerie van Algemene Zaken, verschillende andere ministeries en Open State Foundation (OSF)

Beleidsintimiteit gaat over de behoefte van medewerkers om ideeën en (voorlopige) meningen over beleid te kunnen delen in een veilige en vertrouwde omgeving. Vooral in de beginfase van beleidsvorming. Er bestaat

spanning tussen 'beleidsintimiteit' en de behoefte van inwoners aan meer openheid over de argumenten en scenario's van ambtenaren tijdens beleidsvorming. Het Instituut voor Maatschappelijke Innovatie (IMI) werkt mee aan een manier om aan beide behoeften tegemoet te komen. Daarom organiseert IMI gesprekken tussen ambtenaren, Wob-experts, topambtenaren en vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld. Deze gesprekken vormen de basis van een document met voorstellen voor oplossingen dat IMI maakt.

8. Investeren in vakmanschap

Actiehouder: Ministerie van Algemene Zaken (AZ) en de Voorlichtingsraad

Met dit actiepoint willen we het 'ambtelijk vakmanschap' versterken op het gebied van actieve openbaarmaking (zie actiepoint 5). Dat betekent dat ambtenaren van elkaar leren hoe zij om kunnen gaan met het actief openbaar maken van informatie. Actief openbaar maken is in de eerste plaats mensenwerk. We vragen aandacht voor actieve openbaarmaking op belangrijke momenten. Zo stimuleren we een ontspannen houding als er dilemma's zijn

bij het omgaan met informatie. Geschikte momenten hiervoor zijn bijvoorbeeld:

- het moment dat een nieuwe medewerker begint te werken;
- de start van een nieuw project;
- collegiale reflectiegesprekken.

Organisaties kunnen hun medewerkers hier ook enthousiast voor maken en mogelijkheden bieden om dit te leren. Bijvoorbeeld door de werkvormen en instrumenten te gebruiken die we met dit actiepoint ontwikkelen.



9. Contract Register

Actiehouder: Ministerie van BZK

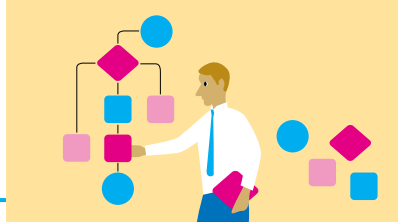
In samenwerking met: Chief Procurement Officer Rijk en Open State Foundation (OSF)

Het is belangrijk om te laten zien waar de overheid haar geld aan uitgeeft. Dit is omdat openheid over overheidsopdrachten:

- leidt tot efficiëntere overheidsuitgaven;
- corruptie voorkomt;
- elk bedrijf een eerlijke kans geeft om een overheidscontract binnen te halen.

Openheid over overheidsopdrachten werkt alleen goed als de overheid, bedrijven, journalisten en het maatschappelijk middenveld data opnieuw gebruiken. Op dit moment gebruiken we deze data nog niet optimaal. Nederland publiceert jaarlijks ongeveer 20.000 aanbestedingen en contracten op [TenderNed.nl](https://tender.ned.nl).

Diverse andere inkoop gerelateerde datasets zijn te vinden op data.overheid.nl en het European Data Portal. Met dit actiepoint zorgt het ministerie van BZK ervoor dat inkoopdata optimaal wordt benut. En we verbeteren de toegankelijkheid van Nederlandse inkoopdata. Samen met verschillende partijen ontwikkelen we een contract register waarin alle openbare data staan.



10. Open Data Communities

Actiehouder: Ministerie van BZK, Kennis- en exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties (KOOP) en data.overheid.nl
In samenwerking met: Organisaties die actief zijn in een van de vakgebieden van de data communities, zoals Dienst Uitvoering Onderwijs en Geonovum

De overheid produceert veel data die andere organisaties opnieuw kunnen gebruiken. Met data communities kunnen we de vraag van organisaties koppelen aan het aanbod van de overheid. Een data community bestaat uit verschillende groepen, namelijk:

- eigenaren van data;
- personen/organisaties die de data van de overheid opnieuw gebruiken;
- experts in een specifiek vakgebied.

In het buitenland maken ze al langer gebruik van deze succesvolle methode. Daarom ging Nederland in 2020 ook van start met data communities. Vaak weten organisaties (nog) niet hoe zij data opnieuw kunnen gebruiken. Met deze communities krijgen organisaties toegang tot:

- uitgebreide informatie;
- specifieke en referentiedata;
- applicaties;
- de mogelijkheid om experts te bevragen;
- voorbeelden van hergebruik van datasets.

Daarnaast komt er een weergave van de impact van overheidsdata en zorgen we voor een manier om de impact te meten. Hiermee stelt de overheid meer data van betere kwaliteit beschikbaar voor publiek gebruik.

11. Open Source

Actiehouder: Ministerie van BZK
In samenwerking met: Ministeries en overheidsorganisaties, ICTU, Foundation for Public Code, Open State Foundation, Code for NL, EMMA Communicatie

Het Kabinet vindt dat software die met publieke middelen is ontwikkeld, zoveel mogelijk aan de samenleving moet worden teruggegeven. Dit levert namelijk de volgende voordelen op:

- minder verspilling;
- meer economische bedrijvigheid;
- innovatie;
- openheid, en;
- informatieveiligheid.

Overheidsorganisaties hebben (nog) weinig praktijkervaring met vrijgeven van de broncode; de programmeertaal van een computerprogramma.

Ook is het niet altijd duidelijk wat de kosten zijn van vrijgeven en of de voordelen daar tegenop wegen. Met verschillende activiteiten stimuleren we dat open source software beschikbaar wordt gesteld. Bijvoorbeeld met een Toolbox met praktische informatie over het publiceren van code voor medewerkers. En door een community op te zetten om kennis te delen en onderzoek te doen naar goede voorbeelden van open source.

12. Open Algoritmen

Actiehouder: Ministerie van BZK
In samenwerking met: Ministerie van Justitie en Veiligheid, Algemene Rekenkamer

De overheid baseert haar keuzes steeds meer op data en algoritmen, bijvoorbeeld bij beslissingen over beheer en beleid. Beslissingen op basis van algoritmen zijn nu niet open voor inwoners en bedrijven. Terwijl de gevolgen van het gebruik van deze algoritmen van grote invloed kan zijn op de samenleving. Met dit actiepunt werkt het ministerie van BZK aan een beter toezicht op het gebruik van algoritmen door de overheid.

Dit doen we onder andere met:

- de ontwikkeling van een algoritme en mensenrechten impact assessment;
- betere inkoopvoorwaarden voor algoritmen;
- praktische handvatten voor de omgang met algoritmen, het inkopen van algoritmen en voor het inzichtelijk maken van algoritmen.

Met behulp daarvan kunnen overheden bewustere keuzes maken en opener zijn over hun handelen.



13. Open Klachten

Actiehouder: Open State Foundation (OSF)
In samenwerking met: Nationale en lokale ombudsmannen, gemeenten, VNG
Realisatie, ministerie van BZK, Pathfinders for Justice en NYU-CIC

1 op de 5 mensen heeft problemen met de toegang tot de publieke dienstverlening. Van het aanvragen van een vergunning of uitkering tot de toegang tot onderwijs en de gezondheidszorg. Het kinderopvangtoeslag-schandaal en de 30.775 klachten bij de Nationale Ombudsman in 2019 bewijzen dat er in Nederland veel winst te behalen valt rondom de behandeling en oplossing van klachten.

Door klachten als open data te publiceren helpen we de overheid beter te begrijpen welke klachten mensen hebben. En hoe ze het beste kunnen worden opgelost. Daarnaast zijn er meer voordelen:

- Het draagt bij aan het lerende vermogen van de overheid.
- Overheden zijn in staat om meer geïnformeerd klachten te behandelen en maatregelen te nemen.
- Journalisten, academici en belangengroepen kunnen hun rol als publieke waakhond beter vervullen. En ze kunnen zo bijdragen met hun analyses en voorstellen voor verbeteringen op basis van de openbaar beschikbare data.

Het verhaal achter het nationale Actieplan Open Overheid

Het ministerie van BZK maakt iedere twee jaar een Actieplan Open Overheid. Deze actieplannen zijn onderdeel van het Nederlandse lidmaatschap bij het Open Government Partnership (OGP).

We werken samen met medeoverheden, maatschappelijke organisaties en inwoners. Iedereen kreeg de kans om ideeën, suggesties en kritische noten voor te stellen. Deze inbreng vormt een deel van de inhoud van dit plan. Ook baseert het ministerie van BZK zich op geleerde lessen die voortkomen uit:

- gesprekken met partners;
- de ervaringen uit de vorige actieplannen;
- de onafhankelijke evaluaties van het Independent Review Mechanism (IRM).

In het najaar van 2019 startten we met de ontwikkeling van het actieplan. Dit deden we met verkennende gesprekken binnen en buiten het ministerie van BZK. Vanaf maart 2020 dwong corona ons om flexibel en creatief te zijn in het co-creatieproces, en onze offline co-creatieplannen om te zetten in online. De gesprekken over het actieplan voerden we vooral online, zowel een-op-een als in groepsverband. We organiseerden een uitgebreide online consultatiefase. In de maand september stond op de website open-overheid.nl een online consultatieformulier. Ook organiseerden we meerdere online consultatie-sessies over de thema's die tijdens de verkenningsfase naar voren kwamen. Op open-overheid.nl brachten we verslag uit van de opbrengst van de online consultatie.

Na een periode van bouwstenen verzamelen voor het actieplan, was het tijd om het actieplan op te stellen. De nieuwe actiehouders waren hier actief bij betrokken. Het stakeholderforum dacht mee over de inhoud en de maatschappelijke meerwaarde van het plan.

Op 1 december 2020 presenteerden de actiehouders hun actiepunten tijdens de sneak preview aan een breed publiek. De sneak preview was het laatste online moment om ideeën aan te leveren voor de afronding van de actiepunten. Na ruim een jaar samenwerken aan het plan, verstuurden we de Engelstalige versie van het vierde Actieplan Open Overheid eind december 2020 aan het OGP. De Nederlandse publiekversie presenteren we begin 2021.

Blijven werken aan meer openheid

Openheid en openbaarheid zijn en blijven kernwaarden van de Nederlandse democratische rechtsstaat. Nederland scoort dan ook hoog op internationale metingen over Open Overheid. In de Open Government Index van het World Justice Project neemt Nederland zelfs de 5e plek in van de 102 landen. Deze index kijkt naar:

- het aantal gepubliceerde wetten;
- open overheidsdata;
- de mate van participatie;
- hoe de overheid met klachten omgaat.

Dit is geen reden om stil te zitten, er is altijd ruimte voor verbetering. Daarom zet de Nederlandse overheid stappen om de relatie tussen overheid en burgers opener te maken. We gebruiken hiervoor verschillende manieren:

- we halen actief ideeën en opvattingen op;
- we laten zien wat er binnen de overheid gebeurt;
- we communiceren duidelijk en passend;
- we zorgen ervoor dat data opnieuw gebruikt kunnen worden.

We leven in een informatie- en netwerk-samenleving. De verhouding tussen overheid en inwoner verandert continu door technologische mogelijkheden en maatschappelijke ontwikkelingen. Inwoners zijn mondig, gezag wordt bevraagd en vertrouwen in de overheid is niet vanzelfsprekend. Daarom is het van belang te blijven werken aan meer openheid.

Organisatiescan

Uit de bijeenkomsten die voorafgingen aan dit actieplan bleek dat een overkoepelend doel wenselijk is voor de verbinding tussen de verschillende acties en actiehouders. Bijvoorbeeld een 'organisatiescan' (werktitel). Hiermee beantwoorden we vragen als "Welke aspecten binnen een organisatie (-onderdeel) zijn op orde als het gaat om openheid?", "Welke staan openheid in de weg?", en "Hoe open is een organisatie op het moment van de scan en waar wil de organisatie naartoe groeien?".

De organisatiescan belicht de belangrijkste aspecten:

- organisatiecultuur;
- implementatie van/voldoen aan wetgeving;
- informatiehuishouding, etc.

De actiehouders en het stakeholder-forum gaan aan de slag met de uitwerking van de organisatiescan.